

Felméry Zoltán:¹ Hogyan hatott a COVID-19 járvány a bűncselekmények alakulására? A 2020. november 11-i Europol jelentés ismertetése

Vezetői összefoglaló

- A COVID-19 pandémia rövid távú hatásai kivétel nélkül mindenhol megjelentek Európában. Elsődlegesen a gazdasági feszültségeknek köszönhetően pedig, mára a közép és hosszú távú társadalmi, gazdasági és politikai hatások értékelése is napirendre került. Nincs ez másként a közbiztonság esetén sem.
- A COVID-19 járvány bűncselekményekre gyakorolt hatása nem állandó. Ebből következik, hogy bizonyos cselekmények és azokat érintő hatások a pandémiát követően is velünk maradnak, míg mások a vírushelyzet elmúltával megszűnnek.
- Az egyik legfontosabb pandémiával összefüggő bűncselekmény a hamisított és nem megfelelő minőségű gyógyszerek, egészségügyi termékek és védőfelszerelések, különösen a hamisított COVID-tesztek és -vakcinák, illegális online és offline kereskedelme lett.
- A kiberbűnözés területén a bűnelkövetők részéről a járványhoz köthető akciók tűntek fel nagy számban. Az adathalászat, a zsarolóprogramok, illetve a különböző rosszindulatú szoftverek esetén is gyakori a pandémiás helyzethez kapcsolódó üzenetek alkalmazása.
- A pandémiának az Európai Unió drogpiacára gyakorolt hatása nem jelentős.
- Az online terjesztett, a közintézményekbe vetett bizalom aláásására alkalmas „fake news”, konspirációs elméletek és egyéb káros narratívák ugyanakkor nagyon jelentős mértékben vannak jelen.

A COVID-19 világjárvány elsősorban egy globális egészségügyi krízis, amely annak egészségügyre gyakorolt következményei mellett, jelentős és hosszan tartó hatást gyakorol(hat) az európai szervezett bűnözéssel, valamint a terrorizmussal összefüggő tendenciákra egyaránt. Az Europol 2020 márciusától, az első európai korlátozó intézkedések bevezetésétől kíséri figyelemmel a vírushelyzet bűncselekményekre gyakorolt hatását. Elemzésünkben a COVID-19 járvány első nyolc hónapjának tanulságait összefoglaló Europol jelentését ismertetjük.

Az Európai Rendőrségi Hivatal (European Police Office), vagy közismertebb nevén az Europol, az Európai Unió bűnüldöző hatóságaként rendszeresen értékeli az Unió és az európai kontinens közbiztonsági helyzetét annak érdekében, hogy ezáltal elősegítse a tagállami bűnüldöző szervek munkáját. A nyilvánosan hozzáférhető Europol elemzéseket a közbiztonsági tendenciák iránt érdeklődők részéről mindig kiemelt figyelem övezi, ezért a közelmúltban néhány általunk is fontosnak tartott elemzésről az SVKI Elemzések sorozatban is összefoglalót készítettünk.² A közbiztonsággal stratégiai kérdéseivel foglalkozó önálló elemző munka mellett, a továbbiakban is figyelmet kívánunk szentelni a területet érintő legfontosabb nemzetközi dokumentumok és jelentések ismertetésére. Ennek érdekében, elemzésünk annak a 2020 végén napvilágot látott Europol jelentésnek a legfontosabb megállapításait foglalja össze, amely a COVID-19 járvány bűncselekményekre gyakorolt hatásaival foglalkozik.³ Az Európai Rendőrségi Hivatal által megjelentetett publikáció első olvasatra általános megállapításokat tartalmaz, amelyek idővel biztosan igénylik majd a rendőrségi statisztikákkal történő ütköztetéseket. A

szerzők azonban már most felvetettek néhány olyan, a statisztikai adatgyűjtések ismerete nélkül is logi-

¹ Felméry Zoltán (felmery.zoltan@uni-nke.hu) a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Stratégiai Védelmi Kutatóintézetének tudományos munkatársa.

² FELMÉRY Zoltán: A súlyos és szervezett bűnözés általi fenyegetettség értékeléséről szóló Europol jelentés ismertetése és A szervezett bűnözés általi internetes fenyegetettség értékeléséről szóló Europol jelentés ismertetése, [online], 2019. 03. 19. és 2019. 07. 02. Forrás: svkk.uni-nke.hu [2021. 04. 06.].

³ EUROPOL: How COVID-19-related crime infected Europe during 2020, [online], 2020. 11. 12. Forrás: europol.europa.eu [2021. 04. 06.]. Az elemzésben foglalt valamennyi állítás forrása a hivatkozott jelentés. Annak tételes hivatkozásától a továbbiakban eltekintünk.

kusnak tűnő tendenciát és következtetést, amelyek megismerését már most fontosnak tartjuk, s amelyeket nyomon fogunk követni a jövőben is. Írásunk tehát egy összefoglaló arról, hogy a tavalyi évben velünk lévő pandémia hogyan hatott néhány hagyományosan ismert, valamint a vírushelyzet miatt kialakult új bűncselekmény alakulására az Európai Unióban.⁴

A jelentés általános megállapításai

A COVID-19 világjárvány elsősorban egy globális egészségügyi krízis, amely annak egészségügyre gyakorolt következményei mellett, jelentős és hosszan tartó hatást gyakorol(hat) az európai szervezett bűnözéssel, valamint a terrorizmussal összefüggő tendenciákra egyaránt. Az Europol 2020 márciusától, az első európai korlátozó intézkedések bevezetésétől figyelemmel kíséri a vírushelyzet bűncselekményekre gyakorolt hatását, elemzése tehát a pandémia első nyolc hónapjának tanulságait foglalja össze.⁵ Általánosságban elmondható, hogy a világjárvány bizonytalanságot és a mindennapi élet területét érintő számtalan változást okozott Európában is, amely helyzetet a bűnelkövetők igyekeznek kihasználni. Mind a magán-személyeket, mind az üzleti szervezeteket, mind a közösségi intézményeket ért és érintő támadások jelen voltak és vannak, s ezek komoly kihívások elé állítják a tagállami bűnüldöző szerveket. Az Europol megállapításai szerint ugyanakkor figyelemre méltó, hogy az Unió e feladatot ellátó szervezetei milyen hatékonyan és rövid idő alatt tudtak reagálni a kihívásokra.

A jelentés a bűncselekmények alakulására vonatkozóan kilenc kiemelt megállapítást tartalmaz, melyek a következők:

1. A COVID-19 járvány bűncselekményekre gyakorolt hatása nem állandó. Ebből következik, hogy bizonyos cselekmények és azokat érintő hatások a pandémiát követően is velünk maradnak, míg mások a vírushelyzet elmúltával megszűnnek. Megfelelő szervezeti figyelemmel azonban a velünk maradó következmények és hatások is kezelhetők és csökkenthetők lesznek.
2. Az egyik legfontosabb pandémiával összefüggő bűncselekmény a hamisított és nem megfelelő minőségű gyógyszerek, egészségügyi termékek és védőfelszerelések, különösen a hamisított COVID-tesztek és -vakcinák, illegális online és offline kereskedelme lett.
3. A gyermekek szexuális célú kizsákmányolása továbbra is aggodalomra ad okot. A vírushelyzet következtében a gyermekek online eltöltött ideje megnőtt, ami értelemszerűen növeli annak a valószínűségét, hogy ilyen jellegű kizsákmányolás áldozatává váljanak.
4. A különböző típusú csalásoknak és megtévesztésnek számtalan formája létezik a pandémia alatt is. Továbbra is működnek az úgynevezett „unokázós” csalók, de megjelentek új, a pandémiával összefüggő narratívák is.
5. Úgy tűnik, hogy az egészségügyi intézményeket és gyógyszertárakat érintő rablások és fosztogatások száma növekedett a járványhelyzetben.
6. A kiberbűnözés területén a bűnelkövetők részéről a járványhoz köthető tevékenységek tűntek fel nagy számban. Az adathalászat, a zsarolóprogramok, illetve a különböző rosszindulatú szoftverek esetén is gyakori a pandémiás helyzethez kapcsolódó üzenetek alkalmazása. Emellett, a különböző egészségügyi intézmények is gyakorta áldozatai a zsarolóprogramokkal történő támadásoknak.
7. Az egyes kábítószer európai piacokon történő értékesítéséhez köthető kezdeti zavarokat követően a pandémiának az Európai Unió drogpiaçára gyakorolt hatása nem tekinthető jelentősnek.
8. A pandémia terrorizmusra és szélsőséges extrémizmusra gyakorolt hatása is elenyésző volt Európában. Előfordult, hogy néhány extrémista egyén, illetve csoport magáévá tett, illetve támogatott a COVID-19-hez köthető különböző konspirációs elméleteket, de ezek nem voltak jelentősek, és 2020 májusát követően még inkább visszaszorultak.
9. Az online terjesztett, a közintézményekbe vetett bizalom aláásására alkalmas fake news-ok, konspirációs elméletek és egyéb káros narratívák ugyanakkor nagyon jelentős mértékben voltak és vannak jelen a közéletben.

⁴ Elemzésünk tehát egy összefoglaló. Nem szó szerint és nem is teljességében adjuk vissza az Europol jelentés tartalmát. A teljes kép megismeréséhez javasoljuk a jelentés elolvasását.

⁵ Tulajdonképpen az első két hullám idején bekövetkezett közbiztonsági tendenciákra következtethetünk a jelentés megállapításai-ból. Nem gondoljuk ugyanakkor, hogy az ott látottak azóta érdemben változtak volna, és a 2020 novemberében megfogalmazott állítások mára idejétmúlttá/meghaladottá váltak volna.

A jelentés további megállapításai

A COVID-19 pandémia rövid távú hatásai kivétel nélkül mindenhol megjelentek Európában. A gazdasági feszültségeknek köszönhetően pedig mára közép és hosszú távú társadalmi, gazdasági és politikai hatásainak értékelése is napirendre került. Nincs ez másként a közbiztonság esetében sem. A korábbi tapasztalatok alapján ebből a szempontból egyértelműen kijelenthető, hogy a gazdasági problémák táptalajt adnak a szervezett bűnözés növekedésének. Beleértve ebbe a bűnelkövető szervezetek tevékenységének szélesítését, valamint befolyásuk növekedését egyaránt. Emellett, a gazdasági nehézségek és a növekvő munkanélküliség megkönnyítik a szervezett bűnözői csoportok számára az új tagok toborzásának lehetőségét is. Összességében elmondható, hogy mára a szervezett bűnözői csoportok tevékenysége néhány bűncselekmény esetén, illetve néhány európai régióban érezhetően megnövekedett. Ráadásul, a szervezett bűnözői csoportok között lejátszódó erőszakos cselekmények száma is nőtt 2020 első felében, ami szintén az egyes csoportok területi kiterjedésére és tevékenységükben bekövetkező expanziójára enged következtetni. Mind az egyéni elkövetők, mind a szervezett csoportok gyorsan alkalmazkodtak a megváltozott körülményekhez, és igyekeznek kihasználni a pandémia teremtette lehetőségeket. A korábbi fenyegetések továbbra is fennmaradtak, de a vírushelyzet következményeként az elkövetői cselekmények részben megváltoztak, részben pedig új tevékenységek is megjelentek. A leginkább érintett területek, mint azt a fentiekben is láthattuk, a kiberbűnözés, a hamisított áruk illegális kereskedelme, illetve a különböző típusú csalások voltak.

Ami az áruhamisítást illeti, a pandémiás helyzet számos új lehetőséget teremtett a bűnelkövetők számára. A vírus indukálta félelmeknek köszönhetően bizonyos termékek iránt óriási fogyasztói igény alakult ki. Emiatt a hamisított, illetve a nem megfelelő minőségű termékeknek a kereskedelme az egyik legkifizetőbb, és ezáltal az egyik leghangsúlyosabb bűncselekménnyé vált a pandémia ideje alatt. A vírus megjelenésével az egészségügyi termékek és védőfelszerelések (maszkok, kesztyűk, törülközők, kézfertőtlenítők) iránt tömeges igény jelentkezett, és ezek – mint ismeretes – hiánycikké váltak. A félelmek miatt, valamint a szabályozások, például a közterületen történő maszkhordási kötelezettség bevezetése következtében, a nem megfelelő minőségű, illetve nem megfelelő módon forgalmazott maszkok forgalma jelentős mértékben megugrott az egyes tagállamokban. A nem megfelelő minőségű maszkok jellemzően Ázsiából (Bangladeszből, Kínából, Malajziából és Törökországból) áramlanak az Európai Unióba. Kizárólag 2020 augusztusában 8,5 millió maszkot fordítottak vissza a tagállamok egyes vámhatóságai miatt, mert nem rendelkeztek megfelelő engedélyekkel és dokumentációval. Emellett a hamisított, otthoni alkalmazásra előállított COVID-tesztek, valamint a hamisított gyógyszerek és gyógyszeripari termékek (infravörös lázmérők, kézfertőtlenítők stb.) is nagyon elterjedtek. Mára pedig a hamisított vakcinák is megjelentek a piacon. Ez nyilvánvalóan nem csak bűnüldözési, hanem közegészségügyi szempontból is aggasztó fejlemény. A fenti termékek online és offline kereskedelme is növekedett a vizsgált időszakban. Előbbi elsődlegesen az online platformok megjelenésének, míg utóbbi a háztól házig történő szállítási szolgáltatások fejlődésének köszönhető. Ezeknek a termékeknek egy része megjelent a Dark Weben⁶ is, de a kereskedelem alapvetően a nyilvános internetes platformokon zajlik. Kifejezetten erre a célra jöttek létre nyilvánosan elérhető oldalak, ahol többnyire a hamisított egészségügyi és gyógyszeripari termékek kereskedelme (is) történik. Ezek az oldalak tervezetten rövid időre jönnek létre, a közösségi média felületein, illetve különböző üzenetküldő alkalmazásokban hirdetik magukat, ahogy azonban elárasztják őket a negatív vásárlói kommentek és értékelések, meg is szűnnek, azt követően pedig új néven és elérhetőségen élnek tovább a világukat, illetve folytatják tevékenységüket. A szervezett bűnözői csoportok meglehetősen aktívak az illegális kereskedelemben. Egy, az Europol által nem nevesített bűnözői csoport raktárában egy rajtaütés során 1,1 millió nem megfelelő minőségű és dokumentumokkal nem rendelkező orvosi maszkot és további 53 ezer hamisított terméket találtak az ellenőrök.

A kiberbűnözők esetében is kijelenthető, hogy a pandémiás helyzet nyertesei közé tartoznak. Mint általában mindig, ez esetben is gyorsan reagáltak a járványhelyzetre és megpróbálták kihasználni az adódó új lehetőségeket. A cél most is a gyanútlan felhasználók megfertőzése és a számukra szükséges

⁶ A Dark Web a láthatatlan weben kialakuló olyan hálózat, ami egyaránt alkalmas tiltott és azonosíthatatlan szolgáltatások nyújtására.

információk megszerzése volt. Kihasználták az egyének egyre növekvő szorongását, valamint a digitális szolgáltatásokra való rászorultságát, amit a járvány miatti félelem és a távmunka, illetve a digitális oktatás szükségszerű igénybevétele okozott. A járvány kitörése óta jelentősen megnőtt az olyan domain nevek regisztrálása, amelyek tartalmazzák a „corona”, illetve a „covid” kifejezéseket. Az ilyen oldalak többsége rosszindulatú, illetve valamilyen módon spam kampányok szervezéséhez, valamint kiberbűnözési cselekményekhez köthető. 2020 februárja, tehát a vírus Európába történő megjelenésének kezdete óta észlelhető olyan adathalász emailek megjelenése, amelyek valamilyen módon kapcsolódnak a vírushoz, és elsődleges céljuk a felhasználók eszközeinek megfertőzése és a szenzitív adataikhoz történő hozzáférés. Ahhoz, hogy rávegyék a gyanútlan áldozatokat az együttműködésre, gyakran figyelemfelkeltő, sok esetben hamis információkat tartalmaznak a koronavírusról. Az adathalász emailek pedig látszólag gyakran olyan szervezetektől, pontosabban olyan szervezetek nevében érkeznek, amelyek aktívan részt vesznek a vírus elleni védekezésben. Emellett, az utóbbi időben, különböző, a közösségi finanszírozás köré szerveződő kampányok elleni támadásokról is érkeztek hírek. Elterjedt a különféle zsarolóprogramok használata is. A közegészségügyi intézmények elleni zsarolóvírussal történő támadások kezdetben jelentősek voltak, 2020 második negyedétől azonban ezeknek a száma csökkent. Ekkortól ugyanis a kiberbűnözők új célpontokat kerestek maguknak. Ezeknek a megtalálásához pedig gyakran a különböző videokonferenciákat szervező alkalmazásokat használták. A zsarolóvírusok esetén mind az igénybe vett típusok száma, mind a támadások számossága növekedett az utóbbi időben.

Ahogy azt a fentiekben említettük, a koronavírus járvány minimális hatással volt a kábítószer-előállítására és kereskedelmére az Európai Unióban. Néhány kezdeti nehézséget leszámítva a kannabisz-, a kokain- és a heroinkereskedelem zavartalan folytatásának lehettünk szemtanúi. Ezen termékeket érintően továbbra is nagy mennyiségben foglaltak le a hatóságok drogszállítmányokat a szokásos belépési pontokon. A nagykereskedők továbbra is működtek és a pandémia nem volt érdemi hatással a középszintű kereskedelmi és elosztási hálózatokra sem. Ugyanakkor, annak köszönhetően, hogy a jellemzően Kínából importált, a szintetikus kábítószer-előállításához szükséges vegyi anyagok és prekursoraik szállítása visszaesett, az ilyen típusú kábítószer forgalma csökkent, de nem szűnt meg. A beszámolók szerint ennek az egyik oka az volt, hogy a termelési és logisztikai nehézségekre fel voltak készülve az előállítók és megfelelő készleteket tartalékolnak. A kezdeti nehézségek az árakban is éreztették a hatásukat, 2020 első negyedének végén az árakat nem egy esetben érdemi ingadozás jellemezte. A kokain ára ebben az időszakban például 25 százalékkal emelkedett, ami jelezte az import kezdeti nehézségeit. Egyes kábítószer-típusok elérhetőségét és fogyasztását ugyanakkor komolyan visszavetették a korlátozó intézkedések és lezárások. Az MDMA (köznapi nevén az extasy) fogyasztásában például, ami tipikusan egy szabadidős tevékenységhez használt kábítószer, számottevő visszaesés volt tapasztalható. Kezdetben a kábítószerkereskedőknek meg kellett változtatniuk normál működési rendjüket és alternatív szállítási megoldásokat kellett keresniük. Az Europol információi szerint egyes kereskedők néhány esetben például az internet-szolgáltatók munkatársainak adták ki magukat, akik az optikai kábelek telepítésével foglalkoznak, és ezeket a munkásokat megszemélyesítve, az ő munkaruháikban, az ő szolgálati járműveikhez hasonló gépjárműveket használva végezték kereskedelmi tevékenységüket. A kezdeti ellátási nehézségek pedig természetesen módon összetűzésekhez vezettek a rivális hálózatok között.

A magánszemélyeket, üzleti és közösségi szervezeteket egyaránt megkárosítani igyekvő, különböző csalásokat kitervelő hálózatok szintén gyorsan alkalmazkodtak a megváltozott körülményekhez. A megbetegedések, a fertőtlenítés, illetve az egészségügyi ellátás egyaránt közkedvelt témájává vált a különböző csalóknak. A kimunkált csalások minden esetben a COVID-19 járvány, valamint a vírus terjedésének megakadályozására hozott intézkedések köré szerveződtek. Az Europol többféle csalással találkozott. A leggyakrabban alkalmazott eset az volt, amikor a csalók egy egészségügyi intézmény nevében telefonáltak és azt állították, hogy egy közeli rokonnak sürgős ellátásra van szüksége, de erre természetesen csak az ellenérték megfizetését követően kerülhet sor. Ennek egyik fajtája az „unokázós csalások” továbbfejlesztése volt oly módon, hogy az erre a célra kiszemelt idős embereket azzal az üzenettel keresték fel, hogy az egészségügyi vészhelyzetbe került unoka/egyéb hozzátartozó kórházi ellátását követően sürgősen rendezni kell a számlákat. Olyan esetekkel is találkoztak a hatóságok, amikor a csalók azzal keresték meg hisztérikusan áldozataikat, hogy a járványhelyzet miatt megtakarításaik már nincsenek biztonságban, a veszélybe került pénzügyi eszközök biztonságos elhelyezésében ők azonban segítséget tudnak nyújtani. Néhány esetben a csalók hatósági személyeknek adták ki magukat és különböző szabálysértések elkövetőire – például közterületen a maszkhordási kötelezettséget megszegőkre – vadásztak, és részükre helyszíni

bírságokat szabtak ki. Ezen túl az is előfordult, hogy a csalók különböző pénzügyi befektetések ígéretével házaltak olyan, soha nem létező befektetési lehetőségeket és vállalkozásokat ajánlva, amelyek a pandémia nyerteseiként hatalmas pénzügyi megtérülést biztosítanak majd a szerencsés befektetőknek. Az elkövetői kör nem ritkán jogilag tiszta, illetve annak tűnő hálózatokat hoz létre és ezen keresztül végzi az illegális tevékenységeket (nem egy esetben kiegészülve a hamisított áruk kereskedelmével, illetve pénzmosással is). Gyakran pedig valódi, legális tevékenységet végző üzleti entitások tevékenységi körét „terjesztik ki” a fenti tevékenységekkel.

A csalás egy speciális formája a jövedéki adó elkerülése, amely elsődlegesen az illegális cigarettakereskedelmet jelenti. Az ellátási problémák miatt az illegálisan forgalmazott dohánytermékek árai is emelkedtek ebben az időszakban. Egyrészt nehéz volt beszerezni az előállításához szükséges alapanyagokat, másrészt azok a technikusok és egyéb munkások, akik az illegális előállítást végző üzemekben dolgoznak, hazatértek (jellemzően Bulgáriába, Lengyelországba, Romániába és Ukrajnába) és a lezárások miatt nem tudtak ismét munkába állni. A kínálat ezért ingadozott és vélelmezhetően ez volt az oka annak, hogy a szokásos mennyiségekhez képest háromszoros nagyságrendben jelent meg az illegális fehérorosz cigaretta a balti országok feketepiacain.

A világvjárvány következtében a vagyon elleni bűncselekményeket érintően is történtek fejlemények. A bevezetett korlátozó intézkedéseknek köszönhetően, általánosságban csökkent a hagyományos betörések és lopások mértéke. A korlátozó intézkedések részleges, illetve teljes feloldásával ezek száma azonban ismételt növekedésnek indult. A hatalmas keresletre tekintettel megnőtt ugyanakkor az egészségügyi termékeket, orvosi berendezéseket és gyógyszereket előállító üzemek, az ezeket forgalmazó kereskedelmi egységek, és a szállításukban résztvevő járművek elleni támadások száma. Ezen felül, az ATM-ek elleni fizikai támadások is folytatódtak, és az alapvető árucikkeket értékesítő létesítmények elleni erőszakos fellépések mértéke is növekedett. Arra utaló jelekről is beszámolt az Europol, hogy a rézlopás és a gépjármű-eltulajdonítás területén is növekedtek az esetszámok. A vagyon elleni bűncselekmények esetén is kihasználják az elkövetők a pandémia adta lehetőségeket. Nem ritkán hatósági, vagy egészségügyi személyeknek adják ki magukat és így jutnak be a kiválasztott célpontokba.

A félelem általános növekedése, az utazási korlátozások bevezetése és a szigorított határellenőrzések ellenére az embercsempészet a pandémia alatt is folytatódott. A kijárási tilalom, a lezárások, valamint a határellenőrzések a csempészetben résztvevők számára természetesen nehézséget okoztak, és a szokásos „üzletmenet” megváltoztatására kényszerítették az ebben érdekelt hálózatokat. A légitforgalmat érintő korlátozásoknak köszönhetően a légi úton történő csempészet drasztikusan visszaesett. A gazdasági veszteségek csökkentése érdekében a csempészek szinte kizárólagosan átálltak a vízi és szárazföldi útvonalak használatára. A teherfuvarozás igénybevétele hagyományosan az egyik legelterjedtebb csempészeti forma az Európai Unióba történő belépésre. Mivel a COVID-19 járvány az áruszállítást kevésbé érintette, ez a módszer továbbra is folytatódhatott. Ami a nyugat-balkáni útvonalat illeti, ott az embercsempészek sok esetben továbbra is gyalogosan hoznak nagyobb csoportokat az Unió irányába. Hírszerzési információkra hivatkozva, az Europol ugyanakkor megjegyzi azt is, hogy egyrészt új útvonalak is megjelentek a közelmúltban (például az Albániából Olaszországba vezető tengeri útvonal), másrészt a csempészek egyre kockázatosabb és veszélyesebb útvonalakat is használnak (a Duna és az Evros folyók szerepe jelentősen megnőtt). Ettől függetlenül, a 2020-as évben továbbra is a közép-mediterrán folyosó volt a leginkább igénybe vett útvonal az Unió irányába. Csak augusztus utolsó három hetében 4000 bevándorlót regisztráltak az olaszországi hotspotokban. A legtöbbjük 15-20 fős csónakokkal Tunéziából és 60-90 fős csónakokkal Líbiából érkezett. A pandémia kezdetét követően, különösen 2020 márciusától, megnőtt a csatornán történő átkelési kísérletek száma Nagy-Britannia irányába. Ez a trend áprilisban és májusban is folytatódott. Emellett, az Europol információkkal rendelkezik arról is, hogy az Unió északnyugati part menti területei is kiemelt desztinációvá váltak az elmúlt időszakban. A járvány okozta bizalmatlanságot kihasználva, az embercsempészek közösségi médiafelületeket használnak az információk megosztására és szolgáltatásaik promotálására. A korlátozások bevezetése és a kockázatok növekedése természetes módon árfelhajtó hatással járt ez esetben is.

A terrorizmus alakulására a világvjárványnak limitált hatása volt. Az Europolnak nincs tudomása arról, hogy bármely, az elmúlt évben bekövetkezett dzsihadista támadás összefüggésben lenne a járványhelyzettel. Arról azonban rendelkezésre állnak információk, hogy a pandémiát szélsőséges csoportok megpróbálták kihasználni abban az értelemben, hogy ideológiai és politikai üzeneteiket erősítsék általa. Egyes anarchista és szélsőbaloldali csoportok (antikapitalisták, antiglobalisták, szélsőséges környezetvédők) a

pandémia okait gyakran a fennálló társadalmi struktúrákban, politikai és gazdasági rendszerben látták, látják és láttatják, és a jelenlegi helyzetet jó lehetőségnek tekintik az ezzel szembeni fellépésre. Nem ritkán a vandalizmustól sem riadnak vissza céljaik elősegítése érdekében. Ezzel szemben a szélsőjobboldali csoportok a járványhelyzetet arra használták fel, hogy politikai riválisaik és a kisebbségek ellen agitáljanak. Néhány csoport az erre rendelkezésre álló csatornákon megpróbált másokat is felhívni rendezavarásra és a kisebbségek ellen elkövetett támadásokra. Az extrémista megnyilvánulások száma növekedett az utóbbi időben. A korlátozások és az állami szabályozások ellen buzdítanak, és kihasználva a közhangulatot, ezzel is erősíteni kívánják támogatottságukat és befolyásukat.

A fentiekben túl felmerültek további fenyegetések is. Ilyen volt egyrészt a dezinformációk jelentős terjedése. A COVID-19 járványra vonatkozó fake news-ok, áltudományos magyarázatok, összeesküvés elméletek és káros narratívák számtalan formája került elő és terjedt el villámgyorsan a közösségi oldalakon annak ellenére is, hogy az ilyen jellegű információk kiszűrése érdekében nagy energiákat mozgósítottak a szolgáltatók. Ezek az üzenetek ráadásul nem csak azért károsak, mert egészen egyszerűen hazugságokat közvetítenek, hanem azért is, mert többségükben negatív hatással vannak a közösségi intézményekbe vetett bizalom alakulására. Másrészt, a fentiektől nem függetlenül, változás állt be az erőszakos bűncselekmények megoszlásában is. Az ilyen típusú cselekmények száma összességében csökkent ugyan, a bevezetett intézkedések elleni fellépés okán azonban a rendfenntartó erők elleni erőszakos megnyilvánulások száma, illetve a koronavírus elleni gyógyszerek megszerzésének reményében a gyógyszergyártók és forgalmazók elleni támadások száma is növekedett. Harmadrészt, a vírushelyzet közegészségügyi vészhelyzetet okozott abban az értelemben is, hogy a védekezésben használt eszközökből keletkező hulladék mennyisége jelentősen megemelkedett, ami növekvő környezetterhelést okoz. A járványhelyzet megnövekedett hulladékmennyiségében a szervezett bűnözői csoportok, amelyek egyébként is aktívak az illegális hulladékszállításban és lerakásban, egy új lehetőséget találtak. Végül átalakult a vadon élő állatok és a belőlük készített termékek illegális kereskedelme is. Mivel a hagyományos piacokhoz történő hozzáférés akadozott, némileg változtak a szállítási útvonalak és felhalmozódtak a készletek is.

Kitekintés a jövőbe

A fentiekben ismertetett jelentés a vírushelyzet első nyolc hónapjának tanulságait foglalja össze. Esetenként talán túl általánosan fogalmaz, de bizonyosan láttat olyan tendenciákat, amelyek logikusnak tűnnek, és amelyek további rendőrségi statisztikákkal alátámasztva igazolhatóvá válhatnak a jövőben. Érdemes tehát ezeket nyomon követnünk és a későbbiekben is értékelnünk.

Az Europol jelentésének zárásaként, egy rövid kitekintést ad arra vonatkozóan, hogy a pandémiát követően mire számíthatunk a közbiztonság és a terrorizmus alakulása tekintetében. Nem tudjuk pontosan, hogy a korlátozó intézkedések – részben, vagy egészben – meddig fognak tartani, de néhány következtetés már most levonható a fentiekből. Biztosan elmondhatjuk, hogy amennyiben hosszabb távon is tartós gazdasági visszaesés követi a járványt – amire minden ezzel ellentétes reménykedő hang ellenére érdemi esély van – az biztosan elősegíti a szervezett bűnözői csoportok és a terrorizmusra fogékony szélsőségesek tevékenységét. Ezt láthattuk részben a 2008-as pénzügyi és gazdasági válságot követően is, és ez esetben most is erre kell számítanunk. A gazdaságilag kiszolgáltatott egyének nyitottak lehetnek majd a különböző csoportokhoz történő csatlakozásra, az egyes csoportok pedig olyan irányba módosítják majd tevékenységeiket, amelyek a növekvő társadalmi igényeket ki tudják szolgálni. Valószínűsíthető, hogy növekedni fog a korrupció és nőni fog a csalások és pénzügyi visszaélések száma is. Bizonyos típusú hamisított árukra pedig továbbra is nagy kereslet lesz. Mivel az egészségügyi krízis és a gazdasági visszaesés a fejlődő országokat rövid távon jobban érintheti, mint a fejletteket, ez hatással lehet az Európai Unió, mint bevándorlási desztináció jövőjére is. Összességében azt mondhatjuk, hogy a közösségünkben működő szervezett bűnözői csoportok profitálni fognak a járványból és erősödhetnek a jövőben.

Stratégiai Védelmi Kutatóintézet

ELEMZÉSEK 2021/9

Az „SVKK Elemzések” 2003 óta a kutatóintézet munkatársainak tematikus szakpolitikai elemzéseit megjelentető időszakos kiadvány, melyben a szerzők független kutatói álláspontjukat közlik.

Az NKE Eötvös József Kutatóközpontjának Stratégiai Védelmi Kutatóintézete független szakpolitikai kutatóintézet, a kiadványaiban megjelenő elemzések, álláspontok, vélemények nem feltétlenül tükrözik a szerkesztőség vagy a kiadó véleményét. Az elemzésben foglalt információk, adatok, megállapítások tájékoztatás céljából készültek.

Kiadó: NKE Eötvös József Kutatóközpont Stratégiai Védelmi Kutatóintézet

Szerkesztés és tördelés:
Árva János, Tóth Péter

A kiadó elérhetősége:

1581 Budapest, Pf. 15.

Tel: 00 36 1 432-90-92

E-mail: svkk@uni-nke.hu

2019 – : NKE Stratégiai Védelmi Kutatóintézet Elemzések (ISSN 2063-4862)

2012–2019: NKE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések (ISSN 2063-4862)

2011–2012: ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések (ISSN 2063-4854)

2007–2011: ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóintézet Elemzések (ISSN 2063-4854)

2003–2007: ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések (ISSN 2063-4854)

© Felméry Zoltán, 2020